

COVID 19 PANDEMIA OSTEKO IKASKUNTZAK

BEHATOKIKO ADIERAZLEETARA HURBILTZEKO EGIN DITZAKEGUN GALDERA BATZUK, AURREA HARTZEN ETA AURREA HARTZEN LAGUNDUKO DIGUTENAK

1. Zer gertatu zaigu COVID 19 Pandemiarekin

- a. Osasun-krisi batek dena zalantzan jartzen du eta krisi ekonomiko eta soziala sustatzen du
- b. Osasun-krisi batek ez dakar bakarrik neurri farmakologikoak (medikamentuak, txertoak), baizik eta sozialak (distantzia, maskara, isolamendua, telelana).
- c. Gero eta gehiago ezarritako indibidualismoaren aurrean, laguntzeko familia- eta komunitate-sareen garrantzia agerian utzi zuen. Ahulak gara, ez gara buruaskiak eta besteen beharra dugu
 - Hirugarren sektorea
 - Sare sozialak
 - Gizabidezko aktibismoa
- d. Teknologiaren balioa agerian utzi zuen
 - Harreman fisikorik izan ezin genuen gureekin harremanak izateko
 - Telelana egiteko
 - Baina beste kanal batzuen bidez arreta behar duten premiak eta kolektiboak daude oraindik.
- e. Herritarrei arreta emateko kanal publiko (eta pribatu) ohikoenak aldatu ziren
 - Telefono bidezko hitzordua hobetzeko beharra
 - Hitzordu presentziala funtsezko kasu jakin batzuetarako bakarrik kontzentratzeko beharra
 - Ilarak irudi orokorra izan ziren (supermerkatuak eta herritarrei arreta emateko zerbitzuak, telefonoak blokeatzea, plataforma teknologikoak erortzea)
- f. Zerbitzu publikoak eta pribatuak berriz aztertzeke aukerak sortzen dira
 - Teledikuntza
 - Online terapiak (gaixotasun batzuek ez dute espero, parkinsona kasu, adibide ona da ASPARBIk online terapia eginez egin zuena, eta "nik ere kantatzen dut" programarekin, hondatzen joan zitezkeen gaitasunak garatzen eta mantentzen laguntzen zuena)
- g. Ingurumena hobetzen da eta kutsadura gutxiago sortzen da online bilera eta elkarrekintzekin, eta joan-etorri turistiko edo aisialdiko gutxiago
- h. Agerian utzi zuen osasuna oso garrantzitsua dela guztiaren mugatzaile gisa, eta osasuna zaintzearen garrantzia. Zure osasunak lotura zuzena du zure bizimoduarekin: elikadura, jarduera fisikoak, pisu osasungarria eta amets konpontzailea

- Jarduera fisikoa (etxean, gimnasioetara joateko aukerarik gabe, edo etxetik irten ahal izateko ariketa fisikoa egiteko bakarrik)
- Osasun mentala eta autozaintza
- Norberaren zaintzaren beharra (eskuak garbitzea, isolatzea, zaurgarriak ez kutsatzeko)

i. Fenomeno pandemiko batek eragiten duen berdintasun soziala agerian utzi zuen – denok gara kalteberak (guztiori eragin zigun, arraza, sexua, adina, aberatsak eta behartsuak direla-eta diskriminaziorik egin gabe), nahiz eta biziraupenean eta bizi-baldintzetan ahulenei eta desberdintasun sozial handiagoari eragin.

j. Osasun publikoa ahultzeko estrategia bat (baliabide gutxiago) gure ekonomiarentzat ere arriskutsua dela irakatsi zigun. Osasun-erregimen unibertsalean eta farmakoen eta txertoen ikerketan inbertitzen jarraitzeko beharra.

k. Ez dugu ahaztu behar pandemiak eragin handia izan duela osasun-sistemaren saturazioak mugatu dituen beste gaixotasun batzuen ohiko arretan, hala nola, lehentasunezko kirurgia onkologikoa etetea, paziente kardiologiko akutuek artatzea edo organoak ematea eta transplantatzea. Hori dela eta, estrategiak ezarri behar dira etorkizuneko agertokietan, baliabide espezifikoak bereziki denbora-mendeko prozesuetarako.

h. Harreman pertsonalaren garrantzia agerian utzi zuen (besarkadak). Isolamenduak osasun mentala kaltetzen du.

i. Osasun mentalak okerrera egin zuen kolektibo ahul jakin batzuetan (suizidio-saiakeren intzidentzia handia), eta egokia da erronka pandemiko berrien aurrean laguntza psikosoziala emateko eredu batean pentsatzea:

- 70 urtetik gorakoak
- hildakoen zuzeneko senideak
- osasun-langileak
- gaixotasuna sintoma akutuekin izan duten pertsonak
- krisiaren biktima diren kolektiboak: enplegua galtzea, negozioak galtzea, edo diru-sarrera txikiak izatea.
- aurretiko patologia psikiatrikoa duen populazioa

j. Era berean, norberaren edo familiaren aurrezkiaren kulturak duen garrantzia larrialdiak hobeto kudeatzeko (gaur egungo gazteen beheranzko balioa)

k. Egiatzko informazioak eta informazio hori kudeatzeko moduak garrantzia dute. Komunikazioa funtsezkoa da herritarrei informazioa helarazteko, baita konfiantza eta morala sortzeko ere. Hori optimizatzeko, komenigarria litzateke:

- irizpideen batasuna bultzatzea, eta, horrela, ziurgabetasuna minimizatzea
- argitasuna lehenestea, ulergarria izan dadin
- egiatzotasuna eskaini (alderantziz, konfiantza gutxituko luke);
- eszenaratzea zaintzea

- desinformazioaren aurkako erantzun proaktiboa (eta prestakuntzakoa) eskaintzea.

Informazioa manipulatu egin zen komunikabideek, alderdiek, interes ekonomikoek eta abar garrantzia lortzeko.

Sare sozialak albiste faltsuez bete ziren (erakundearen erantzuna behar da, buloei buruzko egiazko informazioarekin)

l. Herritarren segurtasunik eza areagotu zen

- zibersegurtasuneko arriskuak
- hornidurak kudeatzeko mafiak
- arazoak larrialdiak kudeatzeko maila desberdinekin (erakunde-maila batzuen eta besteen artean desberdinak diren irizpideak: Auzitegiak, Gobernuak, Udalak)

m. Etorkizunean, hiriaren kontzeptua aldatu egingo da, geratzeko etorri diren mekanismoen eraginez.

- Lanerako joan-etorri gutxiago
- Bulego eta enpresa-zentro gutxiago
- Ingurune publikoen behar gehiago sozializatzeko eta laguntzak sortzeko
- Terraza gehiago taberna eta jatetxeetan (agian, instalatzeko baldintza gutxiagorekin)

n. Pandemiaren ondorioz, ikastetxeak itxi egin behar izan ziren, eta, bat-batean, irakasgaiak emateko modua aldatu, eredu presentzial batetik eredu telematiko batera pasatuz, gure herrialdeko eten digitalaren arazoa agerian utziz.

Egileen arabera, eskolak ixteak eragina izan du adingabeen sozializazio-gabezian, eta ikasleen egoera psiko-emozionalean eragin du; izan ere, ikasleak urduriago (% 70,14), triste (% 55) edo sarriago haserretu dira (% 74,66). Bestalde, irakasleen % 50,6k estresa jasan du (horietatik % 18,6 larri eta oso larri artean), eta irakasleen % 32,2k sintoma depresiboak izan ditu (% 7,5ek sintoma larriak eta oso larriak izan ditu).

Eusko Jaurlaritzaren txostenaren arabera ikasitako lezioak (Bizi Berri Plana https://bideoak2.euskadi.eus/2021/07/07/news_70474/Bizi_Berri_IV_eus.pdf)

3. koadroa. Lehen olatuaren ikaskuntzen laburpena

Laguntzen gaituena	Kalte egiten diguna
·Osasun-informazioaren gaitasuna, testak eta baheketak egitea, kutsadurak eta kontaktuak arakatzea, isolamenduak eta berrogeialdiak.	·Mugikortasuna eta pertsona desberdinekin etengabeko harremana izatea, baita ezezagunekin ere.
·Familia-, gizarte-, hezkuntza- eta lan-burbuilak ezartzea.	·Neurriak erlaxatzea gaueko aisialdian, botiletan eta "jairik ez" egunetan.
·Maskara, pertsonen arteko distantzia eta higiea erabiltzea.	·Neurriak erlaxatzea taberna, kafetegi, terraza eta jatetxeetan.
·Elkartu daitezkeen pertsonen kopuruak mugatzea.	·Familien eta lagun bileretan neurriak erlaxatzea.
·Segurtasun- eta koordinazio-neurriak babestea sektore eta eremu guztietan.	·Gehiegizko konfiantza eta arrisku-testuinguruei buruzko kontzientziarik eza, baita koordinaziorik eza ere.
·Edukiera mugatzea, lokalak aireztatzea eta aire zabaleko jarduerak egitea.	·Gune itxi, gaizki aireztatu eta/edo jendetsuetan edozein jarduera garatzea.
·Baldintzarik gabeko etxebizitzak dituzten pertsonen berrogeialdiarako hotelak jartzea.	·Bizigarritasun-baldintza prekarioetan edo pilaketan bizitzea.

2. Nola erreakzionatu dute erakundeek. Neurriak

a. Ekonomiaren beherakada. Enpresentzako laguntzak eta finantza-neurriak. Baliabide ekonomiko kopuru handiak, kudeatzeko zailtasunak dituztenak (plataformak erori egiten dira, ez dago giza talde egonkorrekin kudeatzeko gaitasunik). Eusko Jaurlaritzaren webguneko kontsulta batean bakarrik erakusten digu laguntzen zerrenda handi honek <https://www.euskadi.eus/bilaketa/>

turismo-sektoreari, kulturako profesionalei, merkataritza-sektoreari, autonomoei, etxebizitza-alokairuari, nekazaritza- eta elikagaigintza-sektoreari, abeltzaintza-sektoreari, ikastetxei, kirol-klubei, COVIDi buruzko ikerketa-proiektuei, familia bateragarri egiteari, mahastizaintza- eta ardogintza-sektoreari, gizarte-larrialdietarako laguntzei, alokairu-ordainketen luzamenduei, arrantza-sektoreari, bidaia-agentziei, gizarte-ekonomiaren sektoreari

b. Gastu publikoaren gehikuntza handia, defizit publikoaren gehikuntza handia.

<https://www.lamoncloa.gob.es/serviciosdeprensa/notasprensa/hacienda/Paginas/2021/290321-ejecuci-n-2020.aspx>

c. Kontrol-neurririk gabeko larrialdiko kontratazioak (eskaintza irekiak, gardentasun-atarietan argitaratu gabeak). Horrek faboritismoen eta jokabide ez-etikoen irudia ekarri du, eta horien erabilera politikoa herritarren eszeptizismoan lagundu du. Interesgarria da kontratu horien ikuskapen-txostena, egindako akatsen identifikazioarekin, larrialdi bidez izapidetutako kontratuen justifikazio zalantzarriekin eta etorkizuneko gomendioekin.

<https://www.hacienda.gob.es/RSC/OIReScon/COVID-19/ies-emergentziak-2021/IES-emergentziak-2021.pdf>

Hamaika artikulu honen inguruan

<https://www.hayderecho.com/2020/05/19/el-mal-uso-y-los-abusos-en-la-contratacion-de-emergencia-para-salir-corriendo-y-no-parar/>

<https://elpais.com/sociedad/2022-01-28/el-tribunal-de-cuentas-halla-deficiencias-en-multiples-contratos-de-2020-sobre-la-pandemia.html>

Gertatutakoari buruz civioren iritzi interesgarriua:

<https://civio.es/novedades/2021/03/29/contratos-de-emergencia-nuestra-ultima-investigacion-en-10-pildoras/>

- Erakunde batzuek irudimen handia bota dute telebista publikoaren kontzesioak, igerilekuak, laser-pistolak eta Erregeen kabalgararako gameluak ere erosteko, larrialdi-kontratuen artean
- Kontratuen eta beharren masiboa gorabehera (6.445 milioi euro), kontzentrazio handia egon da esku gutxi batzuetan. Lau enpresak eraman zuten diru horren guztiaren % 10. Eta gehien eraman zuena ez zen osasun-gaietan aritzen pandemia baino lehen. Ikerketa honi esker, kontratuak nork eraman zituen jakin dezakegu, eta bitartekari asko dago.
- Prezio-gerra, bere horretan. Horixe gertatu zen pandemiak aurrera egin ahala; hornidura askoren stocka falta zen, eta behar horiekin negozioa egiteko irrikaz zeuden bitartekariak sortzen ziren. Baina ez da nahikoa begiestea, datuekin frogatu eta xehetasunetara joan behar da erantzukizunak ezagutzeko. FFP2 maskarak (administrazio batzuek 25 zentimo ordaindu zituzten eta beste batzuek 8 euro unitateko) adibide onak dira.
- Prest ez egotea, pandemia jada gainera etortzen zitzaigunean ere, milioi asko kostatu zitzaion altxor publikoari. Hornidura batzuen prezioak 10ez biderkatu ziren asteetan. Izan al zen aprobetxatu zen enpresarik? Bai. Produktu berak saldu al zizkieten administrazio garestiago eta merkeagoi, baita egun berean ere? Bai. Izan al zen soberan ordaintzen zuten erakunde publikorik, baita prezioak jaitsita zeudenean ere? Baita.
- Akats asko aurkitu ditugu administrazioek argitaratzen dituzten datuetan. Oviedoko Udalak sei ibilgailuren mantentze-lanen esleipena 251.000 milioi euroren truke argitaratzea (Asturias osoko Osasun Sailaren aurrekontua 143 aldiz), jakina, akats bat da bere datuetan. Eta alde egingo zigutenak. Baina ez erakunde publikoek ez kontratazio-plataformek kasurik nabarienak detektatzeak erakusten du arazoa ez dela puntuala, prozesu osoarena baizik, eta ez duela funtzionatzen.
- Kontratazio-plataforma nazionalak berandu jasotzen ditu gure administrazio publikoen kontratuak, batzuek ez dituzte jasotzen, eta ez daki zeintzuk diren larrialdikoak eta zeintzuk ez. Ez duzu informazio hori. Eta ezin duzu neurtu ezin duzuna kudeatu. Pandemia batean ere, kontratazio publikoko arau batzuk, a posteriori bada ere, nahitaez bete beharrekoak dira. Eta garrantzitsuena gardentasunarena zen: esleipenak 15 egunetan argitaratu behar ziren, eta frogatu dugu erdiek baino gehiagok ez zutela arau hori bete.

Oso interesgarria da Arartekoaren ekarpena. Gure gobernuak aztergai, argiak eta itzalak: irudi soziala, deszentralizazioaren balioa, administrazio digitala bahituta, etika publikoa

https://www.ararteko.eus/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/0_5184_3.pdf

3. Zer falta izan zaigu, zer beharko zatekeen aurreikusteko eta berriro gerta ez zedin, gaizki egon zena

a. COVID-19 OSTEKO GIZARTE BERRI BATERAKO HAUSNARKETAK ETA PROPOSAMENAK dokumentu honetatik ateratako gobernantza-eredu eraginkor bat https://www.cifalmalaga.org/web/wp-content/uploads/2020/08/Libro-Blanco_pliegos_website.pdf dokumentu hori, estrategian asko goratzen bada ere, agian behatokian kontrolatu beharreko faktoreen hausnarketa eta begirada gisa erabil dezakegu) Koronabirusaren krisiak horizonte eta perspektiba berrien agerpena behartu du, etorkizuneko gobernantzarako ondorioak ateratzera behartuz:

- Hondamendiei, pandemiei, krisi ekonomikoei, armen kontrolari, terrorismoari, zibererasoei, informazio-manipulazioari eta abarri aurre egiteko Alerta Sistemei berehalako arreta ematea. Krisialdiei Erantzuteko eta Kudeatzeko Sistemak aurreikusita eta frogatuta edukitzea, baita Kontingentzia Planak ere, horiei aurre egiteko eta haien kalteak minimizatzeke.
- Araugintza- eta legegintza-ekoizpen izugarria sinplifikatzea edo arrazionalizatzea, errazago kontrolatzeko, aplikatzeko eta errealitate berriei azkar erantzuteko.
- Gizarte zibilaren proposamenen garapena eta arreta, herritarren benetako beharrak eta eskaerak hautemateko termometro gisa.
- Teknologia berriak ezartzea eta adimen artifiziala kontrolatzea, adinekoen sektore hazkorrari arreta pertsonala emanez, kudeaketa digitaleko sistematik eta protokoloetatik kanpo ez uzteko.
- Hauteskunde-legeria eguneratzea eta zuzentzea, biztanleriaren benetako ordezkagarritasunari erantzun diezaion.
- Eskakizun morala goi-kargu politikoentzat, eredugarritasuna eta konpromisoa bilatuz. Zerbitzu publikoko karguetarako profesionalizazioa eta kualifikazioak
- Nazioarteko, eskualdeko, nazioko, lurraldeko eta tokiko antolamendu-egiturak arrazionalizatzea, erredundantziak saihestea eta kalitate-sistemak eta auditoretzak ezartzea.
- Prentsaren askatasuna, independentzia eta autonomia ekonomikoa, adierazpen guztietan, zentsurak, dirulaguntzak edo klientelismoa saihestuz.
- Kontsumo-ereduak, industrialak eta produktiboak eta horien dibertsifikazioa birpentsatzea. Berrikuntzan inbertitzea.
- Enpresen lehiakortasuna hobetzea eta sindikatuak modernizatzea. Eredu misto presentzialak, tele-lanekoak eta robotizatuak ezartzea.
- Familia-kontziliazioa erraztea eta amatasunak gure gizartean duen zeregina aitortzea. Kolektibo ahulenen babesa.

- Internet konektatzeko eta erabiltzeko eskubidea, utilitateak hobetzeko eta erabiltzaileak delitu zibernetikoetatik babesteko, baita haien nortasun digitala eta pribatutasuna ere.
- - Arreta eta inbertsio egokia eskaintzea zientziari, ikerketari eta bioteknologiari. Era berean, era guztietako kultura-adierazpenei.
- - Alderdikeriarik gabeko egonkortasuna ematea eta Estatuko Osasun, Hezkuntza, Segurtasun eta Defentsa sistemak adostea, baita botere judizialari eta kanpoko harreman diplomatikoetarako eta lankidetzarako politikei ere.
- - Atmosferako karbono-aztarna murriztea eta mota guztietako hondakinak birziklatzea.
- - Eztabaida Globala vs Tokikoa eta Hirikoa vs Landakoa sustatzea, sareko ezagutzaren gizartearekin batera. Lankidetzaren publikoa, pribatua eta sozietate zibilarena erraztea.
- - Bizitzaren espiritualtasunari eta helburuari buruz hausnartzea, eta heriotzari aurre egiten ikastea.

b. Administrazio publikoetako telelanari eta soluzio digitalei buruz https://www.ospi.es/export/sites/ospi/documents/OSPI_El-trabajo-en-las-AAPP-durante-COVID19.pdf

c. Zer administrazio garai zail hauetako erronketarako: eraldaketa digitala bizkortzea; telelana desmitifikatzea; pertsonak eta zuzendaritza publikoa balioan jartzea; beste gaitasun profesional batzuk sendotzea; <https://concepcioncampos.org/un-ano-despues-en-la-administracion-publica/>

d. Berrikuntza eta Gobernu irekia https://clad.org/wp-content/uploads/2020/09/Articulo_Administraci%C3%B3n-p%C3%BAblica-pandemia-y-mundo-post-Covid-19_Fernando-Grillo.pdf

e. Etorkizuneko administrazioa <https://noticias.juridicas.com/actualidad/el-sector-legal/15148-la-administracion-post-covid:-una-propuesta-de-futuro/>